

ROYAL ASSCHER

De geschiedenis van
een Amsterdams
familiebedrijf

Igor Wladimiroff

Royal Asscher
De geschiedenis van een Amsterdams familiebedrijf

Royal Asscher

De geschiedenis van een Amsterdams familiebedrijf

IGOR WLADIMIROFF

Hilversum
Verloren
2024

Afbeeldingen op het omslag: de Asscher Cut (zie blz. 59)
en de historische slag van Joseph (zie blz. 89).
Achterzijde: Bram, Joop en Lo Asscher bij aankomst op Gare du Nord (zie
blz. 138).

© 2024 Igor Wladimiroff
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 9789464551242

Omslagontwerp en opmaak: Rombus, Hilversum
No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
1 Het ontstaan van de diamantindustrie in Amsterdam	11
2 De opkomst van de familie Asscher	19
3 I.J. Asscher, diamantslijperij en handel in edelgesteente (1854-1900)	27
4 De gebroeders Asscher in Amsterdam en Parijs (1900-1945)	49
Werkgever en vakbond	50
De firma Asscher in Parijs	55
De Asscher Cut	58
De Excelsior	62
Koningshuis en Asscher	65
De nieuwe diamantslijperij aan de Tolstraat	67
Het Gouden Boek	78
Koperen Stelen Fonds en Zonnestraal	79
De Cullinan	84
Amsterdamse Beurs voor de Diamanthandel	95
Van strijd naar overleg	97
Portret van Bram Asscher	99
Opleiding leerling-diamantbewerkers	103
De ‘diamanten’ van de Nederlandse kolonie in Parijs	106
Eerste Wereldoorlog	110
Andries van Wezel en het herstel van Les Épargés	112
1919 Asscher in het nieuws	115
Amsterdam versus Antwerpen	117
Jaap, de vijfde vennoot	118
Le taillerie de diamants L’Amsterdam à Versailles	118
De Portugese diamant	126
Diplomatie en diamanten	127
Lobbyist achter de schermen	128
De economische crisis van de jaren dertig	133
Parijs in de crisisjaren	137
Comité voor Bijzondere Joodse Belangen	139
1936 Oprichting N.V. Asscher’s Diamant Maatschappij	141
Harry Winston	142
De Goudvis-diamant	144
Louis geëerd voor liefdadigheid	145
Het overlijden van Joseph	147
Asscher Amsterdam in de Tweede Wereldoorlog	149
Asscher Parijs in en na de Tweede Wereldoorlog	157

5	NV Asscher's Diamant Maatschappij (1945-1980)	163
	Wederopbouw	163
	Herdenking omgekomen medewerkers	171
	Stichting Sieraden Comité	172
	Directieduo Joop en Lo	173
	Verkoop van Tolstraat 129	176
	Modernisering van de diamantindustrie	177
	Diamant kijkers en -kopers	180
	Veranderende verhoudingen	181
	Gebouw slijperij Tolstraat 50 jaar	183
	Oude banden met het Britse koningshuis	184
	Alita Asscher	187
	Organisatorische ontwikkelingen in de loop der jaren	189
	Asscher in de Verenigde Staten en Japan	190
	Investeren in diamanten	193
	De Kroon van de Andes	194
	Internationale ontwikkelingen in de diamantindustrie	195
	Internationale organisaties in de diamantbranche	202
	De Tri Sakti-diamant	204
	Opvolgers in het familiebedrijf	207
	De Quant-diamant	212
	Joop en Kiril Kondrasjin	213
	Koninklijk predicaat	214
6	Koninklijke Asscher Diamant Maatschappij (1980-2020)	217
	Wisseling van de wacht: Edward en Joop	217
	Deauville	218
	Het dilemma van een bevoorrechte positie	221
	Malaise in de internationale diamantindustrie	222
	De diamanten van Farah Pahlavi Diba	222
	De Royal Asscher Cut	223
	Conflictdiamanten	225
	Het avontuur met Fabrikant	227
	De zesde generatie: Mike en Lita.	228
	Koning Bhumipol en zijn familie	233
	Asscher wordt juwelenmerk	234
	Synthetische diamant	235
	Arabische gewoonten en gebruiken	236
	Koninklijk Huis: Willem Alexander en Máxima	237
	Maatschappelijke verantwoordelijkheid	238
	Van slijpen naar branding	239
7	The House of Royal Asscher (2020-heden)	241
	Een blik op de toekomst	241
	Dankwoord	245
	Stamboom Asscher familieleden werkzaam in het bedrijf	246
	Tijdslijn familie en firma Asscher	247
	Generaties familie Asscher vanaf 1720	251
	Bronnen	253
	Bijlage 1 Diamantterminologie	259
	Bijlage 2 Jiddisch in de handel	265

Voorwoord

Het idee voor dit boek ontstond tijdens een diner met goede vrienden, Caty en Edward Asscher. Wij spraken over liefhebberijen en plannen, waaronder het schrijven van biografieën en het leiden van een internationale onderneming. Edward vertelde over zijn voornemen om de leiding van het familiebedrijf Royal Asscher Diamond over te dragen aan zijn kinderen Mike en Lita. Dit betekende vanzelfsprekend veel voor hemzelf, maar gelukkig was zijn vertrouwen in de kwaliteiten van zijn kinderen groot en hij had ze goed opgeleid. Over de continuïteit in de bedrijfsvoering en hun open visie op de toekomst maakte hij zich geen zorgen.

Over één punt was hij echter wel wat bezorgd: hun kennis van de geschiedenis van het bedrijf dat in 1854 werd opgericht. Een roemrijke geschiedenis met verhalen waarin zowel een eenvoudige schoenlapper als de groten der aarde een rol speelden.

In de wereld van de diamanthandel speelt uitstraling letterlijk en figuurlijk een grote rol; aansprekende verhalen zijn belangrijk. Enkele anekdotes die Edward met smaak kan vertellen zijn in de tekst van dit boek opgenomen, maar alle bedrijfs- en familiedocumenten met informatie over de geschiedenis vóór de Tweede Wereldoorlog zijn tijdens de Duitse bezetting verloren gegaan. Het enige wat rest zijn korte, persoonlijke notities die oom Louis en vader Lo na de oorlog hebben geschreven. Hun herinneringen bieden enig houvast, maar dat is dan ook alles.

Geïnteresseerd én wat overmoedig stelde ik Edward voor te helpen met het restaureren van de biografie van zijn familiebedrijf. Dit is het resultaat van onze samenwerking.

Igor Wladimiroff

Inleiding

Een bedrijf dat door een vader wordt opgericht voor zijn nog onvolwassen zoon en vervolgens gedurende zes generaties met succes wordt voortgezet is per definitie een bijzonder bedrijf.

De vader was schoenlapper Joseph Asscher en zijn eerste zoon heette Isaac. Het vooruitziende initiatief van vader Joseph bood Isaac niet alleen de kans en stimulans een eigen diamantbedrijf te beginnen, maar werd ook de grondslag voor een internationaal opererend familiebedrijf.

Isaac had talent; hij slaagde erin een gezond bedrijf op te bouwen dat toekomst had, niet in het minst door zijn zonen goed op te leiden. Zonen Joseph en Louis Asscher zorgden in Frankrijk voor de toegang tot de internationale markt van de beau monde en zouden daar ‘de diamanten van Parijs’ worden genoemd. Deze beeldspraak sloeg niet alleen op hun vakmanschap, maar vooral ook op hun wilskracht en persoonlijke vaardigheid om op internationaal niveau zowel zakelijk als sociaal succesvol te opereren. Hun maatschappelijke betrokkenheid werd gewaardeerd met de hoogste Franse onderscheidingen.

Hun jongste broer Bram bouwde in hun geboortestad Amsterdam een succesvol Asscher-imperium op; zelfs staatshoofden kwamen er graag op bezoek. Ook ontplooidde hij zich tot een maatschappelijk spraakmakende voorman. Zijn zoons Joop en Lo bezaten het talent om op de dramatische ruïnes van de Tweede Wereldoorlog het bedrijf weer op te bouwen en nieuwe markten te openen. Edward en Joop (niet te verwarren met zijn oom Joop), de zonen van Lo, brachten Asscher Diamond weer op wereldniveau, niet alleen zakelijk; Edward maakte ook deel uit van de leiding van internationale organisaties in de diamantwereld. Daarnaast werd Edward senator in het Nederlandse parlement en waren zowel Edward als Joop bestuurder van meerdere maatschappelijke organisaties in Amsterdam.

L’histoire se répète: Mike en Lita Asscher, sinds 2020 de opvolgers van vader Edward, zijn wederom niet alleen diamant experts maar ook ondernemende, internationaal georiënteerde persoonlijkheden die passie, creativiteit en sociale integriteit met elkaar delen. Eigenschappen die in elke generatie kenmerkend waren voor de Asschers van Royal Asscher Diamonds.

I

Het ontstaan van de diamantindustrie in Amsterdam

Vanaf het begin van de internationale handelsvaart over de wereldzeeën brachten koopvaarders uit de Nederlanden diamanten uit Azië mee naar Antwerpen. Aanvankelijk liep dit via tussenhandel met de Portugezen die sinds 1510 in India hun kolonie Goa hadden. Portugese kooplieden verkochten in Lisabon zowel ruwe als bewerkte diamanten die afkomstig waren uit de mijnen in de omgeving van Golkonda in Midden-India waarover de Venetiaan Marco Polo al in 1298 had geschreven. Tegen het einde van de zestiende eeuw werden ook diamanten rechtstreeks vanuit de Indische archipel aangevoerd. Kooplieden van de Verenigde Oost-Indische Compagnie gingen handeldrijven op Borneo waar in de streek Kalimantan de stad Banjarmasin het centrum van de diamanthandel lag. De diamanten gingen niet meer naar Antwerpen, maar naar Amsterdam.

In India was de diamantbewerking aanvankelijk zeer primitief; het waren waarschijnlijk de Venetianen die in de veertiende eeuw veel fijnere en preciezere bewerkingen ontwikkelden.¹ De vroegste vermelding van diamantbewerking in Amsterdam dateert uit 1586. In de ondertrouwakte van Willem Vermaet en Trijntgen Hermansdochter staat dat Willem van beroep diamantslijper was. Hij woonde in de Jan Cortensteeg, thans Damraksteeg, tussen Damrak en Nieuwendijk. Hij was ongetwijfeld niet de enige die in Amsterdam in de diamantindustrie werkte. De bekendste diamantwerkers en -handelaars in de stad waren nazaten van Joodse families die eind vijftiende eeuw op het Iberisch Schiereiland werden bedreigd omdat zij geen katholieke christenen waren. Zij werden Sefardische Joden genoemd; deze naam was afgeleid van het Hebreeuwse woord 'Sefaràd', dat Spanje betekent.

De Joden werden in Spanje min of meer gedoogd totdat in 1492 Granada viel, het laatste bolwerk van de islamieten in Europa. Ondanks de belofte van *Los Reyes Católicos*, Isabella en Ferdinand, om de Joden in de stad met rust te laten, dwongen zij hen te kiezen: bekering tot het katholicisme of het land verlaten. Voor wie niet koos, wachtte de dood. Velen vertrokken naar Noord-Afrika en het Ottomaanse Rijk, sommigen vestigden zich in de handelscentra van Portugal en de Nederlanden die over zee met elkaar in verbinding stonden. Een minderheid bleef en bekeerde zich noodgedwongen tot het ka-

1 In de bijlage Diamantterminologie bevindt zich een verklarende woordenlijst.

tholieke christendom. Deze *Christianos Nuevos*, ook wel maranen (varkens, onreinen) genoemd, werden er echter door de Spaanse inquisitie vaak van verdacht dat zij een dubbel bestaan leidden: naar buiten christenen, binnenshuis trouw aan de joodse rituelen.

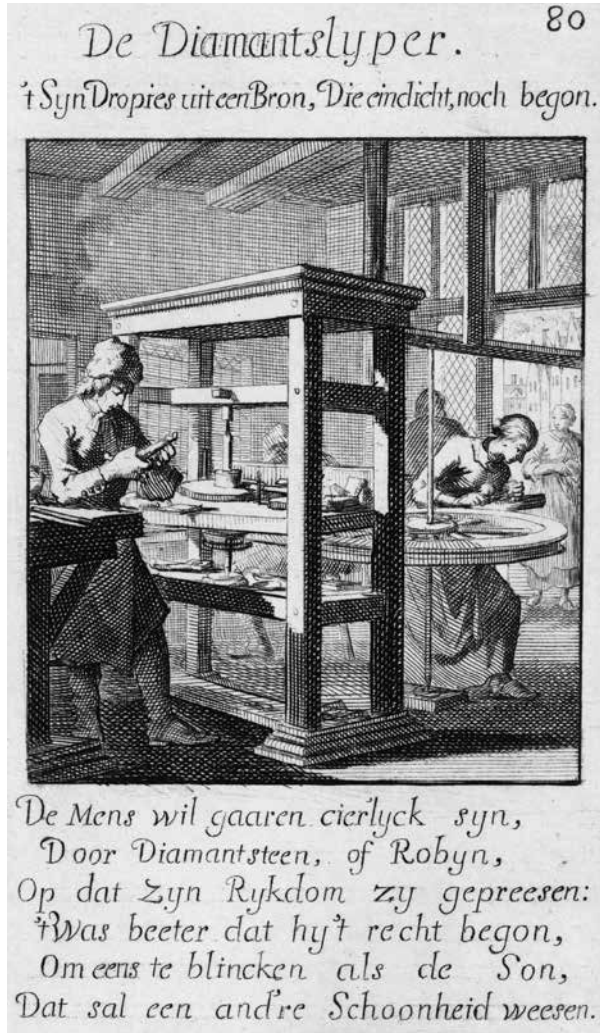
Toen in 1497 ook Portugal in de machtsfeer van het fanatiek katholieke Spaanse koningspaar kwam waren de daarheen uitgeweken Joden niet langer veilig en dit was intussen ook het geval met de *Christianos Nuevos*. Degenen van wie al eerder familie naar de Nederlanden was gevlucht, vertrokken naar de haven- en handelsstad Antwerpen of verder naar Amsterdam. Onder de Joden die naar de Nederlanden reisden, bevonden zich leden van families die zich al in Portugal met de handel in ruwe diamanten hadden beziggehouden. Zij hadden vaak eigen handelscontacten in India via familierelaties in de Portugese kolonie Goa.

Ondanks het feit dat ook de Zuidelijke Nederlanden onder het Spaanse gezag vielen, was daar vooralsnog een tolerante houding ten aanzien van niet-katholieken. Met de sterke opkomst van Amsterdam in de zestiende eeuw kwamen wel steeds meer Sefardische Joden naar het Noorden. Dit kwam in een stroomversnelling toen de Nederlanders in de loop van de zestiende eeuw de strijd aanbonden tegen de Spaanse onderdrukkers. De opstand slaagde in het Noorden, maar mislukte in het Zuiden. De inname van Antwerpen door Parma in 1585 leidde tot het einde van de tolerantie en daarmee een uittocht van zowel protestantse als joodse ambachtslieden, handelaars en intelligentsia. Zij weigerden gehoor te geven aan de eis dat zij zich binnen vier jaar moesten bekeren tot het katholieke geloof.

Vanaf midden zeventiende eeuw kwamen ook Joden uit Oost- en Midden-Europa naar het welvarende Amsterdam. Deze Joden werden Asjkenazische Joden genoemd wat verwees naar de Bijbelse persoon Askenaz, een zoon van Gomer, die zou afstammen van Noach. Zij waren gevlucht als gevolg van de verschrikkingen tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) en de toenemende vervolging van Joden. Zij waren meestal berooid en ongeschoold. In Amsterdam waren ze desondanks welkom, want de hoofdstad van de Nederlandse Republiek was in de Gouden Eeuw *the place to be* voor werkzoekenden, niet alleen uit de Zeven Provinciën maar ook uit de omringende landen. Aangezien de handel in en het slijpen van diamanten tot de weinige beroepen behoorden waarvan de uitoefening aan Joden vrij stond, was werken voor een Joodse – meestal Sefardische – baas in de diamantindustrie een aangewezen weg om werk te krijgen en geld te verdienen. In de diamantslijperij overheerste de huisindustrie, meestal in de eigen woning van de uitbater. Rond 1650 bestond circa een kwart van de ruim zeshonderd Amsterdamse diamantslijpers uit Asjkenazische ambachtslieden, terwijl de al gevestigde Sefardische Joden de rol van makelaar vervulden.

In het laatste kwart van de zeventiende eeuw kwam de klad in de Amsterdamse handel in ruwe diamanten. De voornaamste oorzaak was de concurrentie

Vrouw en man aan het werk in een diamantslijperij (gravure eind zeventiende eeuw) (Rijksmuseum, obj. nr. RP-P-OB-44.536).

van Britse collega's. De Britse machtspositie in India had ertoe geleid dat de aanvoer en handel in Britse handen kwamen. Londen werd het centrum voor de handel in ruwe diamanten, maar Amsterdam bleef het centrum voor de slijpindustrie. De interesse van menige Sefardische diamantair in Amsterdam verschoof van de handel naar de bewerking van ruwe diamant. De specialistische kennis daarvoor was kostbaar, niet alleen het bezit van die kennis maar ook de opleiding. Sefardische vaders zorgden ervoor dat hun zonen werden opgeleid tot gespecialiseerd diamantbewerker met de bedoeling een eigen slijperij op te richten waar men preciezer onderscheid ging maken in de soort bewerking: kloven, snijden, zagen en slijpen. De opleiding was intensief en duurde al gauw twee jaar.

De aanvoer van ruwe diamant was van oudsher een onregelmatige zaak, afhankelijk van nieuwe vondstgebieden en het wel of niet uitgeput raken daar-

van. Naast de afnemende invoer uit India en beperkte hoeveelheden uit Borneo kwam rond 1725 ook ruwe diamant uit nieuwe vondstgebieden in Brazilië, circa 500 kilometer ten noorden van Rio de Janeiro. Naarmate nieuwe mijnen werden geopend nam de invoer toe en kregen de slijperijen in Amsterdam meer werk. Overigens had deze nieuwe invoer gevolgen voor de marktprijs van ruwe diamant, tussen 1730 en 1735 daalde die met 75%.

In de eerste helft van de achttiende eeuw nam de welvaart van de joodse diamantairs en diamantbewerkers in Amsterdam toe: in 1742 verdienden de 94 juweliers in Amsterdam genoeg om in aanmerking te komen voor het betalen van belasting. Van hen waren negentien Joods, van wie vijf Sefardisch en veertien Asjkenazisch. De Joodse juweliers konden gunstig ruwe diamant inkopen door nauw samen te werken werkten met familieleden in Londen. Voor de bewerking konden zij terugvallen op een ruim bestand aan thuiswerkers in de Amsterdamse Jodenbuurt. Het was geen uitzondering dat het hele gezinnen meewerkten, waarbij de vrouwen vaak zorgden voor de aandrijving van de slijpschijf.

Het hoogtepunt in de aanvoer en productie lag in de jaren 1760-1770 toen gemiddeld 80.000 karaat per jaar ruwe diamant uit Brazilië kwam. In het centrum van het gebied waar diamanten werd gedolven ontstond een nieuwe stad met de toepasselijke naam Diamantina. Portugal, de koloniale eigenaar van Brazilië, verdiende immens veel aan het verlenen van meerjarige monopolies op de koop en handel in ruwe diamant. Overigens kwamen die monopolies, dankzij het zakelijk talent van de Nederlandse consul-generaal in Rio de Janeiro, vooral in handen van Nederlandse handelaars. Het begrip 'Amsterdam Diamant-stad' stamt uit deze tijd: de enige grote mijn was in Brazilië en al deze ruwe diamanten werden in Amsterdam geslepen. De Amsterdamse bank Hope & Co speelde daarbij een zowel behulpzame, als voor de bank zelf voordelige rol. Jaarlijks werd in Amsterdam voor f 6.000.000 à 8.000.000 aan ruwe diamant ingevoerd; grotendeels via Lissabon, maar ook via Londen. Een eeuw later zou deze invoer uit Brazilië echter aan betekenis verliezen; nog rijkere vondstgebieden in Zuid-Afrika kwamen er voor in de plaats.

In het laatste kwart van de achttiende eeuw stond de Amsterdamse diamantbewerking op hoog niveau. Een verzoek van de Turkse sultan aan de Amsterdamse Directeuren van de Levanthandel om een diamantbewerker naar Constantinopel te laten komen werd in 1764 afgewezen met de woorden 'de negotie in juwelen op de Levant, geen der minste ingrediënten van deese tak der Neederlandsche commercie uytmakende, deselve important benadeelt soo niet totaal ruïneert soude werden, indien men de ruwe diamanten aldaar te lande konde doen bewerken'.² Het was duidelijk dat dankzij de uitstekende reputatie van de Amsterdamse diamantbewerkers hun goed geslepen diamanten zeer in trek waren. Dit laatste gold in het bijzonder voor de hogere kringen in Constantinopel, de Levant en ook Moskou en Sint-Petersburg.

2 Bronnen Levantsche handel III, no. 396.

Deze letterlijke en figuurlijke lichtpuntjes konden echter de sombere economische vooruitzichten in de Republiek niet wegnemen. Het aandeel in de ooit succesvolle internationale handel over wereldzeeën was in het laatste kwart van de achttiende eeuw gekrompen zonder uitzicht op herstel. Niet alleen door de sterke concurrentie vanuit andere landen, maar ook doordat in de families van de rijke kooplieden aangenaam rentenieren en behoudzucht de boventoon gingen voeren. En op sociaal en politiek vlak kwamen ingrijpende veranderingen op gang.

De invloed van de Verlichting zorgde voor grotere mondigheid onder de bevolking. Mede gevoed door de onafhankelijkheidsstrijd in Amerika en de Franse Revolutie ontstonden debat, conflict en strijd over opvattingen en belangen van wisselende groeperingen. De patriotten keerden zich tegen de oranjegezinde aanhangers van de zwakke stadhouder Willem IV en verzetten zich tegen de macht van oligarchen. De maatschappelijke onrust en strijd om de macht leidden tot verzwakking van bestuurlijke autoriteit en daadkracht, wat – kort samengevat – uiteindelijk zou leiden tot het kortstondig bestaan van de Bataafse Republiek onder Frans gezag. Geïnspireerd door de Franse Revolutie gingen patriotten werk maken van de idealen vrijheid, gelijkheid en broederschap. De Nationale Vergadering besloot in 1796 dat ‘geen Jood zal worden uitgesloten van eenige rechten of voordeelen die aan het Bataafsche Burgerregt verknocht zyn, en die hy begeeren mogt te genieten...’

Als gevolg van de veranderingen, onzekerheden en oorlogsdreiging verkeerde de handel en ook de diamantindustrie rond 1800 in zwaar weer. De stagnatie in de economie en hoge belastingen leidden tot wijdverbreide armoede en veel faillissementen. In 1808 waren er nog slechts 200 gezinnen die hun inkomen verdienden in de diamantindustrie. In 1820 ging het langzaam weer in opgaande lijn; opvallend was daarbij dat van de 49 huisateliers er 42 van Joodse eigenaars waren. Daarmee was de Amsterdamse diamantindustrie bijna volledig Joods geworden.

De aanvoer van ruwe diamant kwam in het tweede kwart van negentiende eeuw met horten en stoten weer op gang. In Brazilië begon men met de ontginning van een nieuw ontdekt vondstgebied en dankzij de modernisering van de scheepvaart liet de invoer van ruwe diamant niet lang op zich wachten. De Amsterdamse diamantindustrie bloeide weer op en ook hier vond modernisering plaats door schaalvergroting. Het slijpen van diamant thuis, meestal op zolder, werd geleidelijk verplaatst naar werkplaatsen buitenshuis. Veel kleine, zelfstandige diamantslijpers gingen werken in zo’n veertig diamantslijperijen en vervolgens ook fabrieken, waarvan in 1822 de eerste werd geopend. Daar werden de slijpmolens aangedreven door paarden, wat overigens vaak tot onhygiënische werkomstandigheden leidde. Op den duur werd dit wel verbeterd door het bouwen van aparte werkplaatsen naast de stal of op een etage boven de paarden.

Wat niet veranderde was de onregelmatige aanvoer van ruwe diamant, met

In 1854 begon de geschiedenis van een Amsterdamse diamantslijperij, opgericht door schoenlapper Joseph Asscher. Zijn zoon won in Londen het vertrouwen van De Beers, de grootste producent van ruwe diamant. Zijn kleinzoons verkochten geslepen diamant aan de elite in Parijs en na het slijpen van de Cullinan, de grootste diamant die ooit gevonden werd, kwamen zij zelfs op de thee bij de Engelse koning.

In eigen land ontwikkelde zich een haat-liefde verhouding met een van de eerste vakbonden en bouwden de gebroeders in Amsterdam de modernste fabriek van die tijd. Na de Eerste Wereldoorlog openden zij bij Parijs een diamantslijperij voor de opleiding van oorlogsslachtoffers. De naam Asscher groeide wereldwijd uit tot een begrip, mede dankzij de Asscher Cut, een slijpvorm die paste bij de dynamiek van de roaring twenties.

Met de dreiging van het nazisme in Europa, nam Bram Asscher als voorman stelling en vervulde in de oorlog de onmogelijke taak van voorzitter van de Joodse Raad. Zijn zonen begonnen na de oorlog bijna geheel opnieuw; tezamen met hun opvolgers bouwden zij een moderne, internationaal opererende onderneming, echter niet zonder nieuwe uitdagingen.

Igor Wladimiroff heeft met een breed onderzoek in openbare bronnen, van kranten tot archieven, aangevuld met informatie uit de weinige overgebleven documenten en interviews met de Asschers, de fascinerende geschiedenis van hun bedrijf weten te reconstrueren.

Jhr.dr. Igor Wladimiroff (1943) promoveerde op Nicolaes Witsen met *De kaart van een verzwegen vriendschap* (2008). Ook schreef hij diverse andere boeken, waaronder *Hollandse datsja's* (2019) dat op de shortlist stond voor de Ithakaprijs 2021.

